PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 01 / KIVONATOS JEGYZET

Hogyan lett a lélek kérdéséből pszichológia?

Filozófiai és tudományos előtörténet | 3 oldalas vizsgajegyzet

Nagy kérdés: honnan származik a tudásunk, és hogyan kapcsolódik egymáshoz a test, az elme és a tapasztalat?

A fejezet lényege

A pszichológia kérdései jóval régebbiek az önálló pszichológusi hivatásnál. A 19. században a filozófiai problémákhoz fiziológiai vizsgálatok, kísérletek és mérési eljárások társultak. Ebből formálódott a modern kísérleti pszichológia.

Öt visszatérő probléma

Veleszületett és tanult: mit hozunk magunkkal, és hogyan alakít a környezet?
Test és elme: hogyan kapcsolódik a fizikai működés a tudatos élményhez?
Ész és tapasztalat: miből származik, és mitől megbízható a tudás?
Befogadás és szervezés: milyen szerepet játszik a megismerő az észlelésben?
Szabad akarat és okság: hogyan magyarázhatók az ember döntései?

A filozófiai előzmények

GONDOLKODÓ	ALAPGONDOLAT ÉS JELENTŐSÉG
Arisztotelész Kr. e. 384-322	*De anima* / *A lélekről*: a pszükhé az élő test életelve, formája. Érzékelés, emlékezés és megismerés az élőlény működésének részeként. A korabeli „lélek” nem azonos a mai elmefogalommal.
René Descartes 1596-1650	**Szubsztanciadualizmus:** gondolkodó elme (*res cogitans*) és kiterjedt test (*res extensa*). A testi működés egy része mechanikusan magyarázható; a test és elme kölcsönhatása külön problémát teremt.
John Locke 1632-1704	**Empirizmus:** az ideák forrása a tapasztalat. Két út: külső érzékelés és saját mentális műveleteink megfigyelése, a reflexió. A veleszületett ideák bírálata nem a veleszületett képességek teljes tagadása.
George Berkeley 1685-1753	A látás és a távolságészlelés elemzésében hangsúlyozza a tanult kapcsolatokat: a látási benyomásokat tapintási és mozgási tapasztalatokkal kapcsoljuk össze. Filozófiai álláspontja idealista.

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 01 / KIVONATOS JEGYZET

Tapasztalat, megismerés, alkalmazkodás

A korábbi kérdések továbbélése

GONDOLKODÓ	ALAPGONDOLAT ÉS JELENTŐSÉG
David Hume 1711-1776	**Benyomások és ideák; asszociáció.** A gondolatokat hasonlóság, térbeli-időbeli érintkezés és oksági kapcsolatok fűzik össze. Az oksági várakozásban az ismételt együttjárás és a megszokás kulcsszerepet kap.
Immanuel Kant 1724-1804	A megismeréshez tapasztalat és a tapasztalatot lehetővé tevő formák, kategóriák együtt szükségesek. A megismerő elme aktív szervező. Kant kételkedett az empirikus lélektan szigorú, matematikai természettudománnyá alakíthatóságában.
Charles Darwin 1809-1882	**Evolúció, természetes szelekció, fajok közötti folytonosság.** Az ember megértése a természet részeként. Fő támpontok: *A fajok eredete* (1859), *Az ember származása* (1871), az érzelemkifejezésről írt mű (1872).

Hétköznapi példák, amelyek segítenek megjegyezni

Descartes: a forró tepsi érintésekor elrántod a kezed. A mai reflexmagyarázat későbbi, de a mechanikus testi működés gondolata fontos előzmény.
Asszociáció: egy parfümillatról azonnal eszedbe jut valaki. Korábban összekapcsolódott tapasztalatok kötik a jelen benyomását egy emlékhez.
Aktív megismerés: ugyanaz a bizonytalan inger más várakozással mást jelenthet. Ez szemlélteti a problémát; önmagában nem bizonyítja Kant filozófiáját.

Kapcsolódási térkép

ELŐZMÉNY	KÉSŐBBI KÉRDÉS / KUTATÁSI IRÁNY
Descartes: mechanikus test	Reflexkutatás; fiziológiai magyarázatok; test és elme viszonya.
Empirizmus és asszociáció	Tapasztalati tanulás; asszociacionizmus; később tanuláselméletek.
Kant: szervezett tapasztalat	Előzmény az aktív észlelés problémájához; később Gestalt és kognitív megközelítések.
Darwin: alkalmazkodás, folytonosság	Összehasonlító pszichológia; funkcionalizmus; egyéni különbségek; később evolúciós kutatási programok.

A kapcsolatok hatásokat és továbbélő problémákat jelölnek. Nem egyenes leszármazási sort és nem a későbbi iskolák teljes azonosságát jelentik.

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 01 / KIVONATOS JEGYZET

Amit vizsgára vigyél magaddal

Fogalmi különbségek, rövid felelet, szakirodalom

Ne keverd össze!

EZ	NEM AZONOS EZZEL
Empirizmus	Behaviorizmus. Az első ismeretelméleti hagyomány, a második későbbi pszichológiai irányzat.
Dualizmus	Általában a lélekben való hittel. Itt a mentális és a fizikai létezés viszonya a kérdés.
Kant aktív elméje	A Gestalt vagy a kognitív pszichológia teljes elméletével. Kant filozófiai előzmény.
Darwin evolúciós elmélete	A modern evolúciós pszichológiával. Utóbbi később kialakult kutatási program.

Vizsgán 30 másodpercben

A pszichológia alapvető kérdései a filozófiából származnak. Arisztotelész az élőlény működését, Descartes a test és elme viszonyát vizsgálta. Az empiristák a tapasztalat és az asszociáció jelentőségét hangsúlyozták; Kant a megismerő elme szervező szerepét, Darwin az evolúciós folytonosságot emelte ki. Ezekhez a 19. században fiziológiai mérések és pszichofizikai eljárások társultak, előkészítve az önálló kísérleti pszichológiát.

> **A pszichológia akkor kezdett önálló kísérleti tudománnyá válni, amikor már nemcsak azt kérdeztük, hogyan működik az elme, hanem azt is, hogyan lehet ezt megvizsgálni és megmérni.**

Átvezetés a 02. témához

A következő lépés: a fizikai inger és a szubjektív élmény kapcsolata számszerűen is vizsgálhatóvá válik. Weber, Fechner, Helmholtz és Donders módszereihez Wundt laboratóriumi programja kapcsolódik.

Szakirodalom

Pléh, Cs. (2010). *A lélektan története* (2., bővített kiad.). Osiris Kiadó. ELTE EDIT: bibliográfiai rekord.

Farrell, M. (2014). *Historical and philosophical foundations of psychology.* Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511843853

Hothersall, D., & Lovett, B. J. (2022). *History of psychology* (5th ed.). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108774567

Tájékozódás: filozófiai előzmények; empirizmus és racionalizmus; Kant; Darwin pszichológiai hatása. A példák a fogalmak megértését szolgáló illusztrációk.